

**ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ
ТА СИСТЕМА ПОКАЗНИКІВ ЇЇ ОЦІНКИ**

Розглянуто основні підходи до визначення поняття економічної ефективності, виділено ряд показників, які застосовуються в економіці для всебічної оцінки ефективності виробництва та її поглибленого аналізу. Представлено основні види ефективності виробництва, проведено класифікацію економічної ефективності за рядом ознак, а також зображено систему показників ефективності виробництва.

Постановка проблеми

Проблема ефективності виробництва завжди посідала важливе місце серед актуальних проблем економічної науки. Показники економічної ефективності є визначальними для формування стратегії розвитку країни, проектування і розробки національних та економічних програм, для визначення напрямів розвитку економіки в цілому й окремих підприємств. Тому наразі питання подальшого теоретико-методологічного обґрунтування економічної ефективності, обґрунтування теоретичних аспектів формування сутності економічних показників, їх систематизація за певними критеріями і оцінка потребує поглибленого аналізу.

Аналіз останніх досліджень та постановка завдання

У період з 1980–1990 рр. точилися активні дискусії з питань економічної ефективності виробництва. У той час було видано серію монографій і статей. Над даною тематикою працювали відомі вчені-економісти С. Струмліна, Т. Хагатурова, А. Моткіна, В. Новожилова. Окреслені питання знаходили відображення у працях В. Немченова, А. Абалкіна, О.О. Вороніна та ін. У часи реформування ринкових відносин, проблемі ефективності виробництва почали приділяти значно менше уваги. Більш актуальними вважалися питання інституційних перетворень в економіці. Останніми роками методологічні проблеми визначення ефективності виробництва в умовах ринкових відносин знову виходять на перший план. Основні завдання дослідження полягають у визначенні основних підходів до тлумачення поняття економічної ефективності, виділенні основних показників, що використовуються в економіці для всебічної оцінки ефективності виробництва та її поглибленого аналізу.

Об'єкти та методика досліджень

Об'єктом дослідження є процес формування економічної ефективності та системи показників її оцінки. Методологічною та теоретичною основою наукових досліджень послужили праці вітчизняних й зарубіжних вчених. Для досягнення поставленої мети були обрані основні загальнонаукові і спеціальні методи, зокрема, такі, як: абстрактно-логічний (виявлення взаємозв'язків між теоретичними узагальненнями та формуванням висновків), монографічний (вивчення основних підходів до визначення економічної ефективності тощо).

Результати досліджень

Прийнято вважати, що економічна ефективність – це економічна категорія, що характеризує результативність діяльності економічних систем (підприємств, територій, національної економіки) і відображає співвідношення між одержаними результатами із поточними витратами чи економічними ресурсами, використаними для їх отримання. У першому випадку результат (ефект) зіставляється зі споживчими ресурсами (витратами цих ресурсів за визначений період часу), а у другому – із застосовуваними ресурсами (сукупністю живої та уречевленої праці), які брали участь у виробництві товарів і послуг за цей період часу. Відповідно розрізняють затратний і ресурсний підходи до визначення ефективності.

Визначення економічної ефективності на підставі затратного підходу є найпоширенішим. Але все ж деякі вчені віддають перевагу ресурсному підходу. Він враховує всі чинники виробництва (основні засоби, обігові кошти, кількість працівників) і теоретично придатний для оцінки рівня загальної ефективності.

При вимірюванні ефективності ресурси можуть бути представлені або в певному обсязі за їх первісною (переоціненою) вартістю (застосовувані ресурси), або частиною їх вартості у формі виробничих витрат (виробничо-спожиті ресурси). Якщо при цьому врахувати, що результати виробництва не лише є різноманітними, але й можуть бути представлені у різних формах – вартісній, натуральній, соціальній – то стає очевидною необхідність в ідентифікації категорії ефективності відповідно до тих аспектів діяльності підприємства, які важливо проаналізувати й оцінити (рис. 1).

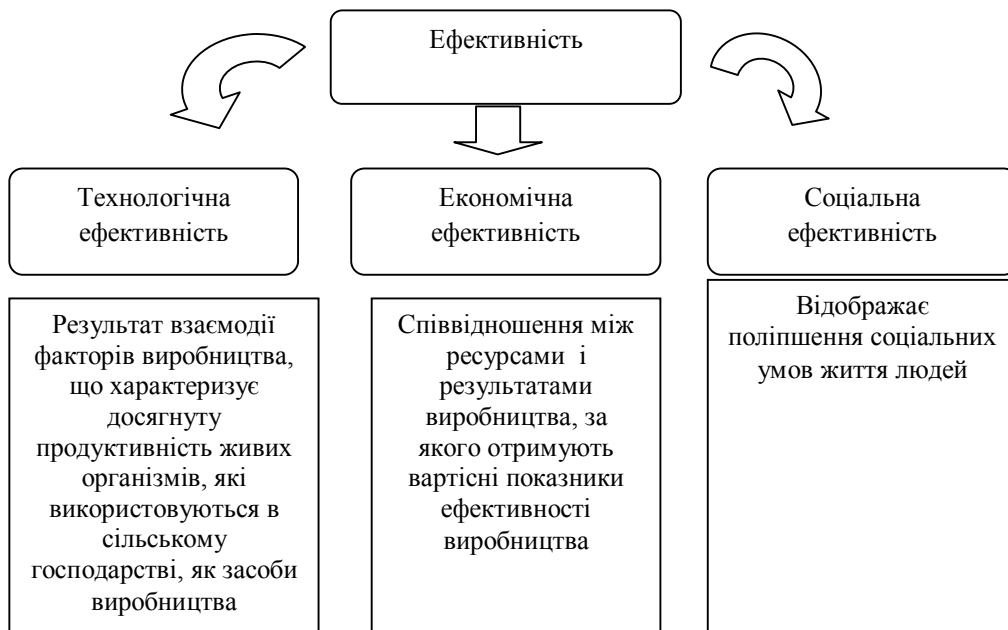

Рис. 1. Основні види ефективності виробництва

Джерело: власні дослідження.

Також, для всебічної оцінки ефективності виробництва та її поглибленого аналізу, необхідно широко використовувати традиційні показники ефективності. У них акумулюється вплив усіх факторів — природних, економічних і організаційно-господарських. Водночас, на них істотно відбивається дія зовнішнього середовища, насамперед тих його ланок, на які аграрні підприємства не мають будь-якого впливу. Ефективність виробництва має свою видову класифікацію за окремими ознаками, що зображена на рис. 2.

Рис. 2. Класифікація економічної ефективності за рядом ознак
Джерело: власні дослідження.

На рис. 3 зображено систему показників ефективності виробництва. Їх згруповано за чотирма основними напрямками: узагальнюючі показники ефективності виробництва, показники ефективності використання трудових ресурсів, виробничих фондів і фінансових ресурсів.

Рис. 3. Система показників економічної ефективності виробництва
Джерело: власні дослідження.

Головне місце в економічному аналізі й обґрунтуванні господарських рішень міг би посісти єдиний узагальнюючий (інтегральний) показник економічної ефективності виробництва, який би відбивав результати сумісної дії окремих показників, що характеризують різні сторони ефективності. У вітчизняній та закордонній практиці не мають єдиного погляду на визначення цього показника, тому пропонується безліч його варіантів. Як правило, – це різні способи зведення одноразових і поточних затрат до єдиного виміру, вираження витрат живої та уречевленої праці в одному показнику [1, с. 19–25], зведення в один

показник продуктивності праці, рентабельності продукції, фондівдачі та обігових коштів [2, с. 112], індексні методи визначення та ін. [7, с. 34].

Висновки та перспективи подальших досліджень

У роботі розглянуто основні підходи до визначення поняття економічної ефективності, проведено класифікацію економічної ефективності за рядом ознак, а також зображено систему показників ефективності виробництва. Представлена система показників, сформована для всебічної оцінки ефективності виробництва та її поглибленого аналізу. Вона ґрунтується на органічному взаємозв'язку кожного з показників, що дає змогу проаналізувати усі фактори господарської діяльності підприємств та визначити їх роль у формуванні кінцевого корисного ефекту.

Подальші дослідження включатимуть аналіз економічної ефективності виробництва зерна у розрізі районів Львівської області за останні роки на основі вищенаведених показників та виявлення можливих резервів підвищення обсягів виробництва зернових у регіоні.

Література

1. *Александров Г. А.* Обновление основных производственных фондов: интенсификация, эффективность, стимулы / *Г. А. Александров, А. С. Павлов* // . – М.: 1984. – С. 19–25.
2. *Браверман А.* Интегральная оценка результатов работы предприятия / *А. Браверман, А. Саулин* // Вопросы экономики. – М.: 1988. – № 6. – С. 108–121.
3. *Балазюк О.* Показники оцінки та аналізу ефективності виробництва безалкогольних напоїв [Електронний ресурс] / *Балазюк О* // . – режим доступу : www.library.tane.edu.ua/images/nauk_vydannya/KkHivA.pdf
4. *Болюх М. А.* Економічний аналіз: навч. Посіб. / *М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, М. І. Горбатюк* за ред. акад. НАНУ проф. *М. Г. Чумаченка* // . – К.: КНЕУ, 2001. – 540 с.
5. *Гусельников Є.* Регіональна економіка на шляху ринкових перетворень / *Є. Гусельников* // Банківська справа. – 2007. – № 3. – С. 3 – 6.
6. *Попович И. В.* Методика экономических исследований в сельском хозяйстве / *И. В. Попович* // . – Москва: «Экономика», 1977. – 224 с.
7. *Світлична Ю. В.* Ефективність функціонування регіональних економічних систем / *Ю. В. Світлична* // Економіка будівництва і міського господарства – 2007. – Т. 3 (№ 1). – с. 31–38.
8. *Черевко Г. В.* Сутність категорії ефективності в економіці сільського господарства / *Г. В. Черевко* // Вісник Львівського державного аграрного університету. – 2005. – № 12. – С. 3–15.
9. *Чирков В. Г.* Обґрунтування фінансування інноваційних проектів / *В. Г. Чирков* // Фінанси України. – 1996. – № 5. – С. 28 – 41.

10. *Яценко О. В.* Економічна ефективність виробництва та переробки сировини в АПК України (методика і аналіз) / О. В. Яценко // Автореферат. – Дніпропетровськ, 2000. – 19 с.
